

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Дар'я Піддубна,

методист Криворізького факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

УДК 349.6

Засади захисту органічної продукції під час землеробства

Органічне виробництво, а відповідно і органічна продукція – новий напрям у сфері сталої концепції екологічного розвитку. На такий вид господарювання та втілення відповідною мірою на своїй території орієнтується майже кожна країна, адже це – сучасний напрям збереження природи та передбачених міжнародним законодавством прав людини. Окрім своєї складової частини в екології, органіку починають відносити до земельного права, а разом з тим виокремлюється іще не досліджений та не передбачений повною мірою напрям аграрного права.

Аграрний потенціал України, тенденції експорту та напрям захисту прав громадян дають можливість говорити про взаємозв'язок наукового дослідження з практичним застосуванням.

Перебування органічного виробництва в Україні на стадії формування зумовлює відсутність не лише

відповідного законодавчого закріплення, а й мізерну кількість наукових праць, які містять у переважній більшості лише загальний характер окреслення проблемного питання. З урахуванням тенденцій розвитку науки можливо виокремити також існування належно не врегульованого нормами права об'єкта – генетично модифікованих організмів, які безпосередньо потребуватимуть дослідження у процесі запровадження органіки, оскільки є взаємозаперечними. Науковим доробком українських і міжнародних учених стануть праці О. Ю. Піддубного, В. І. Лозо, М. В. Краснорічної, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, Ю. С. Шемшученка, А. М. Мірошніченка, М. М. Брінчука, О. Л. Дубовіка, Ю. О. Лякішевої, О. О. Красовського та ін.

Метою наукової статті є вивчення чинного законодавства стосовно здійснення землеробства та надання відповідних бачень щодо засад захисту

органічного виробництва під час окресленого процесу, що міститимуть як наукові доробки, так і елементи практичного примінення.

Засада – «1) основа чогось; головне, на що спирається, на чому ґрунтується що-небудь; 2) вихідне, головне положення чого-небудь; принцип; основа світогляду; правило поведінки; 3) метод, спосіб здійснення, виконання чого-небудь» [1, с. 325]. Отже, із зазначеного чітко вбачаються три напрями – основа, головне положення та спосіб здійснення.

Органічне виробництво безпосередньо впливає на забезпечення виконання передбачених екологічних прав і прав громадян на безпечні та придатні до використання земельні ресурси, які на сьогодні не є реалізованими [2, с. 254].

Використання майже всіх категорій земель поставлено в залежність від екологічної безпеки. Підтвердженням цього слугують закріплені у Земельному кодексі України [3, с. 54] принципи – забезпечення раціонального використання та охорони земель, пріоритету вимог екологічної безпеки. Стосовно останнього варто виокремити неоднозначність підходу в науковому світі, а саме: пріоритет віднесення до земельного чи екологічного законодавства; доцільність виокремлення самостійного об'єкта правової охорони не тільки площі сільськогосподарських угідь, а й а) ґрунт і родючість; б) окремі види сільськогосподарських угідь; в) позахисні лісосмуги та лісонасадження; г) агроландшафти; г) землі органічного землеробства [4, с. 140]. Увага спрямовується саме на взаємодію категорій земель, оскільки науково-технічним, біологічним та ін. розвитком зумовлено появу таких чинників, як генетично модифіковані організми [5, с. 494–502]. Необхідно виходити з того, що немає встановлених чітких досліджень їхнього впливу на навколишнє природне середовище,

здоров'я людини, існування біологічного різноманіття, а головне – на виробничу сільськогосподарську систему; Україні належать чорноземи, яких немає майже в усіх країнах світу; з урахуванням наявних обставин, які підтверджуються практичним досвідом, порушуються концептуальні поняття права власності на землю в об'єктивному і суб'єктивному значеннях, а також тріада їх гарантій; змінюється характеристика землі як категорія екологічно-економічна, основоположні принципи, гарантії тощо [2, с. 255]. Російські науковці у своїх працях виокремлюють: «используемое в настоящее время коммерческие трансгенные растения с устойчивостью к вредителям и гербицидам представляют существенную потенциальную биологическую и экологическую опасность, связанную с их негативным влиянием на полезные организмы агробиоценозов» [6, с. 1].

Відображаючи зв'язок екологічної безпеки і земельних ресурсів, ми ще раз підкреслюємо взаємозалежність земельного, екологічного та аграрного права, а органічне виробництво стає елементом у процесі реалізації прав громадян і здійснення тих позицій, які передбачено чинними законодавчими актами.

Для детального визначення необхідності запровадження органічного виробництва, регулювання ГМО у сфері унеможливлення вирощування генетично модифікованих компонентів на українських землях сільськогосподарського призначення потрібно досліджувати їхній сучасний стан і всі аспекти, які існують із застосуванням ГМ-рослин, зокрема й міжнародні встановлені факти, рекомендації.

Існуючі чинники зменшення родючості ґрунту [7, с. 18–19] ознаменуються як деградація – «погіршення пластичності, родючості та якості ґрунтів, яке обумовлене зміною умов

грунтоутворення внаслідок впливу природних або антропогенних чинників» [8, с. 24].

Оскільки законодавство щодо органіки перебуває на стадії становлення, то, звертаючись до одного із законопроектів, а саме: Закону України «Про органічне виробництво», можемо визначити, що цей проект закріплює правові, економічні та соціальні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції, сировини, заходи контролю, нагляду за такою діяльністю, спрямований на забезпечення справедливої конкуренції, належного функціонування ринку органічної продукції і сировини, покращення основних показників стану здоров'я населення, збереження природного навколишнього середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах, сировині, маркованих як органічні [9]. З урахуванням дискусій стосовно доцільності термінологічного вживання – земля, землі, ґрунт, уважаємо, що виокремлення стосовно «використання ґрунтів» є безпідставним і створює лише словесне нагромодження, адже також зазначається про «природні ресурси», до яких відносять земельні ресурси, складовими яких виступають ґрунти: природні ресурси – «ресурси природи, які використовуються чи можуть бути використані у виробничих, оздоровчих, рекреаційних та інших цілях; до вичерпних належать земельні, лісові, водні та інші природні ресурси» [10, с. 133]. Крім того, вживання слова «ґрунти» поєднується лише з раціональним використанням, а природні ресурси використовуються та відтворюються, тому таке нормативне закріплення взагалі є незрозумілим, що спричинює необхідність у виправленні термінологічних колізій.

Землеробство – відповідна діяльність, направлена на використання землі, з метою отримання відповідних благ і вжиття належних заходів із метою її збереження, покращення, а в деяких випадках і відтворення.

Кількість нормативно-правових актів, що регулюють охорону земель, ґрунту в Україні є чималою, але якість і ефективність їхнього змісту, застосування, виконання перебувають на вкрай низькому рівні, створюючи як наслідок можливість існування обхідних схем, невиконання норм, колізій, подвійного тлумачення тощо [11, с. 37–39].

Виокремлення захисту органічного виробництва при здійсненні землеробства має доцільне підґрунтя – адже зазначена діяльність повинна провадитися на відповідних земельних ділянках, землях, які піддаються своєчасному контролю та перевірці зі сторони уповноважених на те органів виконавчої влади і підтвердженням чого є отримання сертифікатів.

В Україні діє законодавче регулювання стосовно здійснення землеробства – загальне нормативне закріплення і спеціальне – способом захисту земель, а саме: Земельний кодекс України [12], закони України «Про охорону земель» [13], «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [14], «Про оцінку земель» [15] та ін.

Відповідно до Земельного кодексу України виокремлюється відповідний поділ земель, зокрема землі сільськогосподарського призначення, які під час господарської діяльності зазнають найбільшого впливу та потребують найбільшого, досконалого правового захисту.

Як зазначає у своїх дослідженнях Анатолій Мірошніченко, «на даний час із 60,3 млн га території України 43,0 млн га складають сільськогосподарські угіддя..., їх розораність є найвищою у світі, досягла 78% по Україні, а в ряді регіонів доходить до 90%» [16]. За твердженням П. Кулинича,

«система правової охорони сільсько-господарських земель повинна враховувати як його виробничі (продовольчі), так і екологічні інтереси» [17, с. 140]. Тож розроблення та запровадження, нормативне закріплення органічного виробництва є шляхом до збалансування як виробничих, так і екологічних інтересів.

Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III (із відповідними змінами) встановлює загальні позиції з досліджуваного питання: за ст. 1 глави 1 «Основні положення», земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави; право власності на землю гарантується; використання власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі; за ч. 2 ст. 4, завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин із метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави, раціонального використання та охорони земель [3, с. 6, 21]; ст. 5 встановлюються основоположні принципи, які цілком прийнятні для врегулювання питання унеможливлення вирощування ГМ-рослин на землях сільськогосподарського призначення з урахуванням імовірних негативних наслідків. Крім того, необхідно звернути увагу на певні позиції, які існують стосовно принципу забезпечення раціонального використання та охорони землі щодо визначення змісту, закладеного в цих термінах, адже, окрім їх реалізації у відповідному кодексі, існує і закріплення в ГОСТі 26640-85 [18], який поширює поняття «ефективне вико-

ристання земель». Методика експертного грошового оцінювання земельних ділянок, затвердженого постановою КМУ від 11 жовтня 2002 р. № 1531 [19], вводить у правову повсякденність термін «найбільш ефективне використання земельної ділянки». Окрім проблемних визначень, що існують між зазначеними поняттями, які як наслідок породжують двозначність розуміння, колізії, неможливість вірного та однозначного застосування, визначаються і відповідні наукові доробки, які мають безліч рекомендацій стосовно цих термінів. Зробивши відповідний їх аналіз, можемо стверджувати про однозначність їхнього змісту; за вихідним критерієм убачається справедливим обрати позицію М. І. Краснова, який зазначає: «Раціональне використання землі в сільському господарстві – система землеробства, що є науково обґрунтованим комплексом взаємопов'язаних технологічних (агротехнічних), меліоративних та організаційних заходів із використання землі, відновлення та підвищення родючості ґрунтів, що включає організацію земельних територій (землеустрой) та сівозмін, системи обробітку ґрунтів та удобрення, водну та хімічну меліорацію тощо» [20, с. 42].

Під час вирішення і подальшого розроблення нормативно-правових актів із регулювання ГМО та органічного виробництва, зокрема і стадії землеробства, їх необхідно розглядати в комплексному аспекті та приводити до єдиного напрямку через зрозумілість термінологічних вживань, принципів, чіткої системи контролю, перевірки такого виконання, адже досить часто відповідні аспекти в законодавстві використовують для обходу правової норми, уникнення юридичної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Сучасний* тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
2. *Піддубна Д. С.* Взаємозв'язок збереження земельних ресурсів і екологічної безпеки: актуальні питання XXI століття / Д. С. Піддубна, О. Ю. Макаренко // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 вересня 2010 р.): Збірник наукових праць / За заг. ред. А. М. Статівки та ін. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – С. 254–256.
3. *Мірошниченко А. М.* Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / А. М. Мірошниченко, Р. І. Марусенко. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – С. 54.
4. *Кулинич П.* Екологічні імперативи в системі правової охорони сільськогосподарських земель України / П. Кулинич // Право України. – 2011. – № 2. – С. 140–146.
5. *Піддубна Д. С.* Джерела порушення екологічної безпеки XXI століття: правова характеристика / Д. С. Піддубна // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. О. В. Козаченко. – Миколаїв : поліграфічне підприємство СПД Г. В. Румянцева, 2009. – Вип. 38. – С. 494–502.
6. *Пучко Е. Н.* Получение биобезопасных трансгенных растений нового поколения без селективных генов устойчивости, экспрессирующих ген HBsAg: материалы международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2011» / Отв. ред. А. И. Андреев, А. В. Андриянов, Е. А. Антипов, М. В. Чистякова. [Электронный ресурс]. – М. : МАКС Пресс, 2012. – 1 электрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Систем. требования: ПК с процессором 486+; Windows 95; дисковод DVD-ROM; Adobe Acrobat Reader.
7. *Сучасний* стан та перспективи розвитку земельних відносин в Україні : Інформація до парламентських слухань 13.09.2005 року. – К. : Кабінет Міністрів України, 2005. – С. 18–19.
8. *Панас Р.* Деградація ґрунтів: причини виникнення, екологічні проблеми та можливості їх усунення / Р. Панас // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 7. – С. 24–28.
9. *Про* виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини : Законопроект Закону України від 13.01.2012 р. // Верховна Рада України. Офіційний інтернет-сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42324
10. *Юридична* енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 5 : П–С. – 2003. – 736 с.
11. *Піддубна Д. С.* Охорона земель та їх раціональне використання під час вирощування ГМ-рослин на землях сільськогосподарського призначення / Д. С. Піддубна // Національне та міжнародне право в сучасному вимірі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 28–29 вересня 2012 року. – У 2-х ч. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2012. – Ч. II. – С. 37–39.
12. *Земельний* кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
13. *Про* охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.
14. *Про* державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.
15. *Про* оцінку земель: Закон України від 11 грудня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 15. – Ст. 229.
16. *Мірошниченко А. М.* Земельне право України : [підручник] / А. М. Мірошниченко. – К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2011. – 680 с.
17. *Кулинич П.* Екологічні імперативи в системі правової охорони сільськогосподарських земель України / П. Кулинич // Право України. – 2011. – № 2. – С. 140–146.

18. ГОСТ 26640-85 «Земли. Термины и определения» от 28 октября 1985 г. [Электронный ресурс] // Верховная Рада Украины. Официальный интернет-сайт. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v3453400-85>

19. *Методика* експертної грошової оцінки земельних ділянок: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 р. № 1531 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://document.ua/metodika-ekspertnoyi-groshovoyi-ocinki-zemelnih-diljanok-nor3980.html>

20. *Краснов М. И.* Правовые проблемы рационального использования и охраны сельскохозяйственных земель (материалы «круглого стола») / М. И. Краснов // Государство и право. – 1998. – № 4. – С. 42.

Піддубна Д. С. Засади захисту органічної продукції під час землеробства

У статті розглядається правовий захист виробництва органічної продукції при здійсненні землеробства, що безпосередньо є складовим елементом концепції сталого екологічного розвитку, напрямом земельного та аграрного права. Автором виокремлюються чинні нормативно-правові акти з відповідного напрямку, звертається увага на початковий етап запровадження органіки та її несумісності з об'єктами правового регулювання ХХ–ХХІ ст.– генетично модифікованими організмами, які, зокрема, також потребують подальшого законодавчого закріплення; пропонуються способи вдосконалення.

Ключові слова: засада, захист, органічна продукція, виробництво, землеробство, генетично модифіковані організми, концепція, екологічний розвиток.

Поддубная Д. С. Основы защиты органической продукции земледелия

В статье рассматривается правовая защита производства органической продукции земледелия, которое непосредственно является составным элементом концепции устойчивого экологического развития, направлением земельного и аграрного права. Автором выделяются действующие нормативно-правовые акты соответствующего направления, обращается внимание на начальный этап внедрения органики и на ее несовместимость с объектами правовой регуляции ХХ–ХХІ ст.– генетически модифицированными организмами, которые, в частности, также нуждаются в последующем законодательном закреплении; предлагаются пути совершенствования.

Ключевые слова: принцип, защита, органическая продукция, производство, земледелие, генетически модифицированные организмы, концепция, экологическое развитие.

Piddubna D. The principles of protection of organic products in the agriculture

In the article legal defense of production of organic goods is examined during realization of agriculture, which directly is the component element of conception of steady ecological development, direction of the landed and agrarian right. An author is select operating normatively legal acts from the proper direction, attention applies on the initial stage of introduction of organic and its not compatibility with the objects of the legal adjusting of ХХ–ХХІ of century – genetically modified organisms, which, in particular, also need subsequent legislative fixing, are offer the ways of perfection.

Key words: principle, defence, organic products, production, agriculture, genetically modified organisms, conception, ecological development.